

Prof. Dr. René A.C. Hoksbergen
rac.hoksbergen@outlook.com

Verbondenheid bij adoptie van een kind

Op 14 november 2019 organiseerde de Vereniging van Contextueel Werkers een studiedag met als thema: “Bij wie hoor ik?” Je moet dan denken aan pleeg- en adoptiekinderen en donorkinderen en uithuis geplaatste kinderen. René Hoksbergen mocht de 23ste Ammy van Heusdenlezing verzorgen. Hij legt in zijn lezing een verbinding met het contextuele gedachtegoed, zoals dat in de benadering van de Hongaar Boszormenyi-Nagy wordt verwoord. Ammy van Heusden heeft zich zeer ingespannen om het contextuele gedachtegoed in Nederland bekendheid te geven en paste het toe in gezinsbehandelingen.

René geeft een overzicht van het ontstaan en de ontwikkeling in het denken over adoptie. Thema's als loyaliteit aan de oorspronkelijke familie en gehechtheid aan de nieuwe familie spelen bij geadopteerden een belangrijke rol.

Introductie

Graag zeg ik hier allereerst dat ik me vereerd voel om de 23e Ammy van Heusdenlezing te mogen geven. Verrast was ik wel, omdat ik mij nooit expliciet heb gericht op de Contextuele Hulpverlening. Kennismaking en overleg met enkele leden van Uw bestuur, hielpen mij echter om op deze uitnodiging van harte “ja” te kunnen zeggen.

Gelukkig was het bestuur zo vriendelijk mij het boek *Het contextuele gedachtegoed* en enkele exemplaren van het Vakblad toe te sturen en toen bleek, dat nogal wat van mijn klinische werk rond adoptiegezinnen, adoptieouders, geadopteerden en donorkinderen goed geplaatst kan worden in de benadering van Boszormenyi-Nagy.

Opbouw van mijn lezing

Eerst iets over de geschiedenis van adoptie. Pas in 1956 kwam in Nederland, als een van de laatste Europese landen, de adoptiewet tot stand. Via adoptie en het sinds 1948 ontstaan en de ontwikkeling van de moderne voortplanting, veranderde er veel t.a.v. de gezinsvorming. Gebruik van een donor betekent een vorm van adoptie.

Om belangrijke veranderingen in het adoptieveld te tonen, zijn de jaarcijfers over het aantal adoptiekinderen erg illustratief.

Adoptie voortvloeiend uit het gebruik van technieken van de moderne voortplanting, is het derde onderwerp.

Vanuit mijn ervaringen als onderzoeker en als hulpverlener zal ik trachten een verbinding aan te brengen met de Contextuele benadering.

Er blijft genoeg over voor discussie in de werkgroep.

Eerst iets over de geschiedenis en ontwikkeling van adoptie

Doel van de adoptiewet van 1956 was bescherming van het in Nederland geboren pleegkind. Er moest worden voorkomen dat de ouder of ouders, ongeschikt voor de dagelijkse verantwoordelijkheid van één of meer kinderen, hun kind na vele jaren weer met succes bij de pleegouders konden opeisen. Dit is vele malen voorgekomen, tot verdriet en schade voor het kind. Ik heb nota bene zelf nog, ergens begin jaren zeventig, moeten helpen verhinderen, dat

een biologische moeder haar twaalfjarige dochter terug zou krijgen, teneinde haar te kunnen inzetten voor prostitutie.

Vóór de oorlog zag men al de noodzaak van een adoptiewet. Opvattingen over het belang van de banden des bloeds en de Tweede Wereldoorlog hielden aanvankelijk echter wetgeving tegen. Het duurde nog twintig jaar voordat die wet er eindelijk kwam. De wederopbouw van Nederland kreeg op vele terreinen voorrang. De wederopbouw die zo midden jaren vijftig haar voltooiing naderde, behalve wat de huisvesting aangaat. Nog steeds zorgen hierover. De voortdurende en extreme toename van de bevolking is hier debet aan: in miljoenen mensen 1900: 5.104; 1950: 10.027; 2000: 15.864; 2018: 17.181, 14 nov. 2019 bijna 17.400.000. Elke dag komen er volgens CBS gemiddeld ongeveer 255 geregistreerde mensen bij.

De adoptiewet

Volgens de adoptiewet kunnen kinderen tot en met vijf jaar worden geadopteerd.

Er mag niet meer dan 40 jaar leeftijdsverschil zijn tussen oudste ouder en adoptiekind, uitzonderingen daargelaten. In juridisch opzicht is het adoptiekind vrijwel gelijkgesteld aan een eigen kind. Vrijwel, want een adoptiekind kan de adoptie, slechts in de leeftijdsperiode van 20 tot en met 22 jaar, ongedaan maken. Maar ook hier bestaan uitzonderingen. Genetisch niet verwante adoptiebroer en -zus kunnen met toestemming van de koning met elkaar trouwen. Een adellijke titel gaat niet automatisch over op geadopteerde.

De mate van juridische verbondenheid van adoptiekind met het gezin is dus niet geheel gelijk aan die van het eigen kind. Fundamenteel voor de ontwikkeling van verbondenheid adoptieouders-adoptiekind is leeftijd en gezondheidstoestand waarop het adoptiekind in het gezin komt.

Adopties vinden onder strikte geheimhouding plaats. Biologische ouders wisten vrijwel niets van de adoptieouders en vice versa. In dit opzicht is er door de ontwikkeling van het systeem van *open adoptie* het een en ander veranderd. Onder bemiddeling van de Raad v.d.

Kinderbescherming, de FIOM of een andere instantie, kan er sinds de laatste jaren enig contact zijn tussen adoptie- en biologische ouders. Geadopteerde kan in Nederland ook op zoek gaan naar zijn eigen ouders en daarvoor hulp krijgen van instanties.

Minister Sander Dekker bepaalde in oktober jl. dat afgestane kinderen voortaan kosteloos hun afstandsdossier kunnen opvragen. Begin dit jaar kondigde hij een diepgaand onderzoek naar de binnenlandse adopties aan, hiertoe aangespoord door zowel moeders, die in de jaren vijftig en nog decennia later vaak gedwongen werden hun kind af te staan, als door geadopteerde kinderen.

In de VS wordt open adoptie steeds meer praktijk, tenzij één van de partijen dit absoluut niet wil. Zijn dit de aspirant-adoptieouders, dan lopen zij de kans überhaupt geen adoptiekind te krijgen. Veranderingen die laten zien, dat bij adoptie de band met de biologische ouders weliswaar juridisch, maar wat psychologische verbondenheid betreft, niet geheel verbroken is.

Grote veranderingen rond gezinsvorming

Inmiddels is de binnenlandse adoptie in Nederland (in alle Westerse landen) sterk afgenomen, als gevolg van veranderde financiële en psychologische factoren. Denk hierbij aan andere opvattingen over de alleenstaande moeder, en vooral ook de invoering van de bijstandswet in 1965, die het mogelijk maakte om alleen een kind op te voeden. Tussen 1974 en 1985 daalde de binnenlandse adoptie, van jaarlijks meer dan 1000 kinderen, tot nauwelijks 100 per jaar, e snelle ontwikkeling van de kunstmatige voortplanting ?????

om in 1997 nog slechts 48 te bedragen. Waarschijnlijk hebben de geringere invloed van kerkelijke geboden en daarmee algemenere ingang van het gebruik van voorbehoedsmiddelen,

zoals de pil, en meer acceptatie van de in 1984 gelegaliseerde abortus, geleid tot het huidige niveau van nauwelijks 20 kinderen per jaar.

Tegelijkertijd lijkt er meer aandacht gekomen voor het belang van het kind om in principe bij de eigen moeder of ouders op te kunnen groeien en meer begrip voor het verdriet van de moeder die haar kind is kwijtgeraakt. Dit gebeurde nogal eens gedwongen door de grootouders van het kind, of onder grote druk van pastoor, dominee of maatschappelijk werk(st)ers. Kortgeleden, 5 november, lasen we in Trouw dat in Spanje, in ieder geval in de tijd van dictator Franco, misschien wel enkele duizenden kinderen werden gestolen. Baby's die zogenaamd kort na de geboorte waren gestorven. Er lopen nu enkele rechtszaken.¹ Dit jaar is er in ons land eind september een online *Aanmeldpunt afstand en adoptie* geopend voor iedereen die tussen 1956 en 1984 betrokken was bij een gedwongen adoptie. Vanuit de bij dit Aanmeldpunt binnenkomende verhalen volgt onderzoek naar de misstanden in die periode toen 15.500 kinderen al dan niet gedwongen werden afgestaan.² Binnen vier weken meldden zich al 150 mensen bij het Aanmeldpunt.³ Velen zullen nog volgen. In totaal zijn er in Nederland vanaf 1957 tot heden ruim 18.000 kinderen afgestaan.

Ik zei hiervoor: "lijkt er meer aandacht gekomen voor het belang van het kind om in principe bij de eigen moeder of ouders op te groeien." Waarom lijkt?

Immers, niet wat de biologische vaders aangaat en ook niet wat de draagmoeder betreft, wanneer haar eigen eicel wordt gebruikt.

In de jaren zeventig zijn er t.a.v. het negeren van de verbondenheid vader-kind twee opvallende ontwikkelingen:

- de officiële komst van de Bewust Ongehuwde Moeder, de BOM- moeder,
- de snelle toename van de kunstmatige inseminatie (KI) met gebruik van een tot 2004 onbekende donor. Sinds dat jaar is donorgeheimhouding niet meer toegestaan. Als het kind 16 jaar is, kan het gegevens van de donor opvragen. In Zweden bestond dergelijke wetgeving al 20 jaar eerder. Het is echter nog steeds mogelijk om zich in Denemarken of België kunstmatig met anoniem donorzaad te laten insemineren, of het zaad per internet te bestellen. Daar kraait geen haan naar, hoogstens later het zo geboren kind.

Sonja Barend lijkt in 1977 in één van haar Tv-programma's voor de BOM-moeder reclame te hebben gemaakt. Haar studiegasten, die het belang van een aanwezige vader benadrukten werden min of meer belachelijk gemaakt. Tegenwoordig zijn dit Bewust Alleenstaande Moeders, de BAM-moeders. Het zouden er zo'n tweeduizend per jaar zijn.

Via KID worden er duizend tot tweeduizend kinderen per jaar geboren en naar schatting betreft het totale aantal nu zo'n 70.000 tot 80.000 kinderen. Ik heb moeders van een kind van een anonieme donor telefonisch gesproken, waarbij zij, gezien de reactie van hun kind, achteraf spijt betuigden dat zij voor deze weg hadden gekozen.

De vanzelfsprekende vader-kind verbondenheid wordt door veel van deze vrouwen genegeerd. Er wordt uitgegaan van de individuele behoefte om een kind te krijgen en eventuele negatieve effecten worden ontkend of gebagatelliseerd.

Donorkinderen hebben zich inmiddels georganiseerd en strijden voor hun recht om te weten wie hun vader is. Toen ik bij mijn oratie van 1985 wees op het belang van het donorkind, werd dit door gynaecologen, waaronder de in de media aan de schandpaal genagelde Karbaat, afgedaan met de stelling, dat de sociale vader veel belangrijker is en het kind niet zou talen

---

¹ Trouw, 5-11-2019.

² R.A.C. Hoksbergen (2012). *Kinderen die niet konden blijven. Zestig jaar adoptie in beeld*. p. 65, 141, 246.

³ Charlotte Klein (2019). *Melpunt adoptie heeft het nu al druk*. Volkskrant, 30 oktober 2019.

naar de biologische vader. Volkomen onbewezen veronderstellingen, gebruikt om maar hun werk te kunnen doen.

Ontstaan van buitenlandse adoptie

Vanaf 1970 zien we een volgende grote verandering rond gezinsvorming. Ongewenst kinderloze paren konden namelijk door de vermindering van het aantal afgestane kinderen minder gemakkelijk een kind adopteren en in die tijd was de moderne voortplanting, behalve dan de KI, nog niet erg ver gevorderd. Pas in mei 1983 komt in Rotterdam de eerste zogenaamde reageerbuisbaby ter wereld en begint ook in Nederland de In-Vitro-Fertilisatie (IVF) gestaag aan zijn opmars. Eén op de dertig kinderen komt nu via IVF ter wereld.

In de jaren zeventig moest dus door kinderloze echtparen een andere weg worden ingeslagen om een adoptiekind te krijgen. Voor een deel verklaart dit de opkomst en het aanvankelijk grote succes van de buitenlandse adoptie.

Internationaal gezien ontstond buitenlandse adoptie direct na de Tweede Wereldoorlog. Het ging toen om de adoptie van kinderen uit Japan, Duitsland en Oostenrijk. Gemengdbloedige kinderen van Amerikaanse, Canadese en Europese militairen. Men voelde zich verantwoordelijk voor deze kinderen.

Kan hier worden gesproken van een zich manifesterende *abstracte of afstandelijke contextuele verbondenheid*?

De oorlogen in Zuidoost-Azië gaven vervolgens een geweldige stimulans aan de buitenlandse adoptie. Spoedig ging het niet alleen om gemengdbloedige kinderen maar ook om kennelijk verlaten kinderen en kinderen in kindertehuizen. Kortom, om het kind in nood.

Buitenlandse adoptie in Nederland

In Nederland was de eerste adoptiewet aanvankelijk bedoeld voor Nederlandse kinderen. Toch gaan aspirant adoptieouders al vanaf 1957 naar Duitsland, Oostenrijk en al spoedig ook naar Griekenland om een kind te adopteren. Uit deze drie landen zijn in Nederland in totaal 1145 kinderen geadopteerd. In 1983 kwamen de laatsten van hen. Met deze eerste gang naar het buitenland, meestal naar Jugendheime, ontstond in Nederland de interlandelijke adoptie. Belangrijke reden voor deze buitenlandse adopties was, dat adoptieouders zo min mogelijk kans wilden lopen op aandacht of bemoeizucht van biologische ouders. In die tijd is namelijk nog lang niet algemeen sprake van gevoelens van verbondenheid tussen adoptie- en biologische ouders of in het denken in het systeem van de adoptiedriehoek: verbondenheid van biologische ouders, adoptieouders en adoptiekind. In termen van Nagy, aandacht voor geadopteerde in zijn verbondenheid met beide ouders en hoe die verbondenheid wordt beleefd. De onverbreekelijke band, de volgens Nagy existentiële loyaliteit, tussen biologische ouders en kind werd vooralsnog veronachtzaamd.

Bij eventuele therapie moet dan ook zeker aandacht zijn voor de *existentiële loyaliteit* van geadopteerde en hoe ouders hiermee omgaan. Bij geadopteerde zal vaak aandacht nodig zijn voor het doorbreken van gevoelens van verwarring over zijn identiteit, eenzaamheid, minderwaardigheid en gebrek aan vertrouwen in volwassenen.⁴

De Amerikaanse adoptietherapeute Nancy Verrier noemt het gevolg van de definitieve scheiding van kind en moeder de *Primal Wound*, de intense emotionele pijn veroorzaakt door een dergelijke scheiding. Nancy Verrier, zelf adoptie- en biologische moeder, schrijft in haar *Afgestaan, begrip voor het geadopteerde kind*, op overtuigende wijze over de worsteling van

---

⁴ Lieve Van Beeck. (2019). *Onzichtbaar. Het bijzondere verhaal van een adoptie*. De Wrikket, uitgave in eigen beheer.

geadopteerden en hun adoptieouders, hoe hiermee om te gaan en over effecten van hereniging met biologische ouders.⁵

In mijn praktijk is dit boek voor alle adoptieouders en volwassen geadopteerden verplichte literatuur.

Geen existentiële loyaliteit

Het kan overigens voorkomen dat het kind, de puber, helemaal geen contact wil met de biologische ouder(s). De existentiële loyaliteit is dan beperkt tot slechts de vaststelling van een genetische band. Van enige verdere loyaliteit is geen sprake, eerder het tegendeel.

In dit verband vertelt de 45-jarige Anja van Sommeren, in het blad van september 2019 van adoptieorganisatie Wereldkinderen, het volgende: “Het grootste geluk in mijn leven is dat ik op mijn zevende werd opgenomen in een heel liefdevol pleeggezin. Na jaren van huiselijk (fysiek en seksueel) geweld, werden mijn oudere zus, mijn twee broers en ik uit huis geplaatst. Ik was vier. Mijn ouders waren verstandelijk beperkt, mijn moeder was psychisch labiel en er was alcohol in het spel.”

Enkele jaren later ging Anja vanuit het kindertehuis naar pleegouders en die hadden geleerd dat pleegkinderen altijd loyaal zijn (moeten zijn) aan hun biologische ouders.

Hoe reageerde Anja op deze bezoeken? “Na zo’n bezoek aan ‘thuis’ had ik meestal buikpijn en was ik verdrietig...ik voelde me er niet prettig bij...Ik voelde hoe groot mijn weerstand was...ik vond dat zij mijn loyaliteit niet verdiende.” Anja spreekt van een geheel verbroken loyaliteit tussen haar moeder en haarzelf. Zij ergert zich nog steeds aan de tot haar achttiende opgelegde verplichting om elk jaar haar broers, voor wie ze weinig voelde en haar moeder, die ze al helemaal niet wilde ontmoeten, te bezoeken. Deze pijnlijke ervaringen in haar kindertijd maakten voor haar later het omgaan met relaties extra moeilijk.

Het gaat hier om ervaringen van pleegkind Anja (vanaf haar veertiende adoptiekind) in de jaren tachtig en begin jaren negentig. Wat het pleegkind met betrekking tot contacten met het oorspronkelijke milieu wilde, kreeg weinig kans. Is er in dit opzicht het nodige veranderd?

Er is overigens een groot tekort aan pleegouders, in 2018 ongeveer duizend. Opvoeding van en zorg voor pleegkinderen is, net zo min als bij adoptiekinderen, een gemakkelijke taak. Maar terug naar de ontwikkeling van de buitenlandse adoptie.

De interraciale adoptie

De in de jaren zeventig snel groeiende buitenlandse adoptie was voor ongewenst kinderloze paren een nieuwe mogelijkheid om een kind te adopteren. Ook t.a.v. dit fenomeen veranderde echter het nodige, want *de interraciale adoptie* doet in 1969 zijn intrede. In de VS, Canada, Nieuw-Zeeland, Zweden, Noorwegen, Denemarken, Engeland, Duitsland en Italië bestond die al eerder.⁶

Vanaf begin jaren zeventig kunnen we spreken van de glorie tijd van de interlandelijke en interraciale adoptie, de periode van de roze wolk. Waarom van glorie tijd en roze wolk?

De media en vooral de nu overal aanwezige televisie deden gewag van de moeilijke en mensonterende omstandigheden waarin veel, kennelijk ouderloze, kinderen in de Derde Wereld moesten zien te overleven. Nederlandse echtparen, voor 30% tot 40% in het bezit van eigen kinderen, trokken zich dit aan en duizenden echtparen melden zich om zo’n kind in nood te adopteren. Opnieuw ontstaat een abstracte, afstandelijke contextuele verbondenheid met het kind in nood.

---

⁵ Nancy Verrier (2017). *Afgestaan. Begrip voor het geadopteerde kind*. Aspect: Soesterberg.

⁶ Met dank aan Prof. Dr. Peter Selman UK voor zijn uitgebreide informatie.

Aan vermindering van het lijden van miljoenen kinderen wilde men zelf een steentje bijdragen. Het Ministerie van Justitie had inmiddels, onder druk van de nu nog bestaande adoptie-organisatie Wereldkinderen, procedures vergemakkelijkt.

Het enthousiasme om zo'n buitenlands kind te adopteren was zo groot, dat de *adoptiewachttijst* groeide tot ca. zesduizend echtparen per jaar, en jarenlang bleef die ook erg lang. Voor kinderloze mensen was een wachttijd van vijf of zes jaar uiteraard minder plezierig. Acties als het illegaal adopteren en kinderhandel werden er door bevorderd, zowel in Nederland als in andere adoptielanden en zeker in de landen van herkomst van de kinderen.

De *verworven vorm* van verbondenheid van ouders met het buitenlandse adoptiekind was in hoge mate naïef en ongestructureerd van aard, vaak nog versterkt door het jarenlange wachten op de vervulling van hun kindervens.

Het adoptiekind veel aandacht en liefde geven, zou voldoende zijn om het kind zich verbonden te weten en te voelen met, en te hechten aan, de nieuwe ouders. Het kind zou zich bij zijn nieuwe ouders in Nederland, misschien na enige beginstrubbelingen, geheel thuis gaan voelen. De verbondenheid kind-adoptieouders zou succesvol zijn. Kortom er was sprake van een *roze wolk* t.a.v. de verwachtingen over de te verwerven verbondenheid kind-adoptieouders. Door de adoptiebemiddelaars werd dit zeker niet getemperd.

Als het adoptiekind van een jaar of twee en ouder zich in het begin voorbeeldig gedroeg, dachten de ouders dat het zich al snel aan hen had gehecht. Als ik dan in één van mijn lezingen sprak over hotelgedrag van het kind en dat de ouders blij mochten zijn als het kind zich tegen allerlei opvoedingszaken en huishoudelijke regels fors ging verzetten, dacht men dat ik er allemaal niets van begreep.

Van enig beleid en toezicht van de overheid was heel lang geen sprake

Van enige professionele voorbereiding, nazorg of begeleiding van adoptiegezinnen was geen sprake! Net zo min als van controle van de Nederlandse bemiddelaars.

Rond 1980 begonnen Hans Walenkamp en ik, beiden intensief betrokken bij adoptieorganisatie Wereldkinderen en gestimuleerd door onze ervaringen met adoptieouders, sterk te pleiten voor de invoering van een uitgebreide *voorbereiding* van aspirant adoptieouders.⁷ Tien jaar later was het dan eindelijk zover. Adoptieouders moesten verplicht een voorbereidingscursus volgen.

Vanaf begin jaren negentig begon ik ook aan te dringen op het landelijk organiseren van *nazorg* voor en begeleiding van adoptiegezinnen en geadopteerden. Ik wees op de grote risico's op complexe en intense opvoedingsproblemen bij het plaatsen van het oudere, verwaarloosde kind of twee of nog meer kinderen tegelijk. Resultaten van onderzoek eind jaren tachtig bij uithuisgeplaatste adoptiekinderen waren onthullend genoeg.⁸

Enkele malen ging ik voor dit doel naar het Ministerie van Justitie, echter vergeefs. Er is nu een Stichting Nazorg met wat meer succes, maar er is nog nauwelijks iets tot stand gekomen. Met de negatieve consequenties van dit ontbrekende beleid worden we al jarenlang geconfronteerd en nu ook door *protestacties* van volwassen geadopteerden, een opvallende ontwikkeling. In ieder geval laten deze geadopteerden zien, dat zij streven naar meer rust in hun identiteit. Ze willen antwoord op de vraag hoe hun adoptie tot stand kwam en de correcte informatie over hun biologische ouders. Het Ministerie van Justitie heeft zich deze behoefte nu aangetrokken en dit jaar de *Commissie van Onderzoek naar Interlandelijke Adoptie* ingesteld. In 2022 dient zij met haar conclusies te komen.

---

⁷ René Hoksbergen (2012). *Kinderen die niet konden blijven. Zestig jaar adoptie in beeld*. Soesterberg: Aspekt.

⁸ Hoksbergen, R.A.C., J.J.T.M. Spaan en Waardenburg, B.C. (1988). *Bittere ervaringen. Uithuisplaatsing van buitenlandse adoptiekinderen*. Utrecht: Universiteit Utrecht, Afd. Adoptie.

Het is overigens de vraag of de taak van de commissie wel zo zinvol is en er niet veel beter nagegaan kan worden wat de noden en behoeften zijn van de 40.000 buitenlandse geadopteerden en hun ouders.

Adoptie uit de taboesfeer

Tot ongeveer 1970 was adoptie een persoonlijke aangelegenheid van vrijwel uitsluitend ongewenst kinderloze ouders. Over adoptie van een kind sprak je niet en adoptieouders deden dit met het door hen geadopteerde kind ook weinig, tot zelfs niet. We hebben hem/haar toch op zijn vijfde verteld dat hij is geadopteerd!

Daarom noem ik de eerste generatie adoptieouders: de *traditioneel, gesloten adoptiegeneratie*. Een geslotenheid, die we tot betrekkelijk kortgeleden ook bij de in Nederland geboren geadopteerden zien.

Het begrip adoptie verdween in de jaren zeventig echter *uit de taboesfeer*. In dit opzicht heeft de culturele revolutie, van pakweg 1965-1975, het denken over adoptie van kinderen sterk beïnvloed.

Na de traditioneel-gesloten generatie adoptieouders ontstaat vanaf ca. 1970 dan ook een tweede generatie adoptieouders: door mij de *open-idealistische generatie* genoemd.

Hadden de eerste adoptieouders moeite om met het kind en anderen over adoptie te praten, bij de tweede groep adoptieouders bestaat veel meer openheid, ook bij velen t.a.v. de existentiële loyaliteit van hun adoptiekind.

Er verschijnen artikelen en rapporten waarin adoptie zelfs een modeverschijnsel wordt genoemd. Van 1970 tot 1980 stijgt het aantal echtparen, dat een buitenlands kind wil adopteren spectaculair, van 159 in 1971 tot 1594 in 1980. Het blijft echter een heel kleine minderheid. Op het totaal aantal geboorten per jaar, van in die periode rond de 200.000 baby's, nog niet één procent en in latere jaren dalend tot ongeveer één promille. Een kleine minderheid die overigens wel veel aandacht krijgt.

Dan komt er vanaf 1980 ineens weer een grote verandering. Het aantal adopties daalt successievelijk van 1161 kinderen in 1981 tot 642 kinderen eind 1989. Terwijl de bevolking in die tien jaar met bijna één miljoen groeit.

Bij Radio en TV raakt nl. veel meer bekend over grote opvoedingsproblemen die men met een buitenlands adoptiekind. Aan begrip voor aard en inhoud van de 'verworven' loyaliteit en normaal kindgedrag bleek vaak het nodige te ontbreken.

Een extreem voorbeeld is de levensgeschiedenis van Mosquito Mosquera: *Ze noemden mij Mosquito*.⁹ Op haar derde in Colombia op straat achtergelaten, op haar achtste geadopteerd, maar volgens de papieren zes jaar oud, met een kindgeschiedenis van verkrachting en verwaarlozing. Uit haar autobiografische verhaal kunnen we begrijpen hoe sterk dit haar leven beïnvloedde, maar ook hoe ze er weer, met veel hulp, bovenop kwam. Rond haar 35ste jaar kwam er steeds meer rust in haar leven en zij kan haar boek eindigen met: "ik ben een sterke vrouw, met een enorme wil om te leven. Ik mag er zijn, precies zoals ik ben. Daar ben ik dankbaar voor. Uiteindelijk hebben mijn kracht en wil om te overleven, overwonnen."¹⁰

Adoptieouders deden in die tijd voor de TV als het ware hun beklag. De zo idealistisch begonnen opvang van een kind in nood, blijkt het normale leven in het gezin ernstig te ontregelen. Langzaam maar zeker wordt de verbondenheid met het adoptiekind onder druk gezet, of lijdt de verbondenheid met het eigen kind onder alle gezinsproblemen. Dit laatste kan zelfs leiden tot verwaarlozing van het eigen kind. Dit vooral als zoon of dochter juist zo'n gemakkelijk kind lijkt te zijn en vrijwel alle aandacht gericht blijft op het lastige adoptiekind.

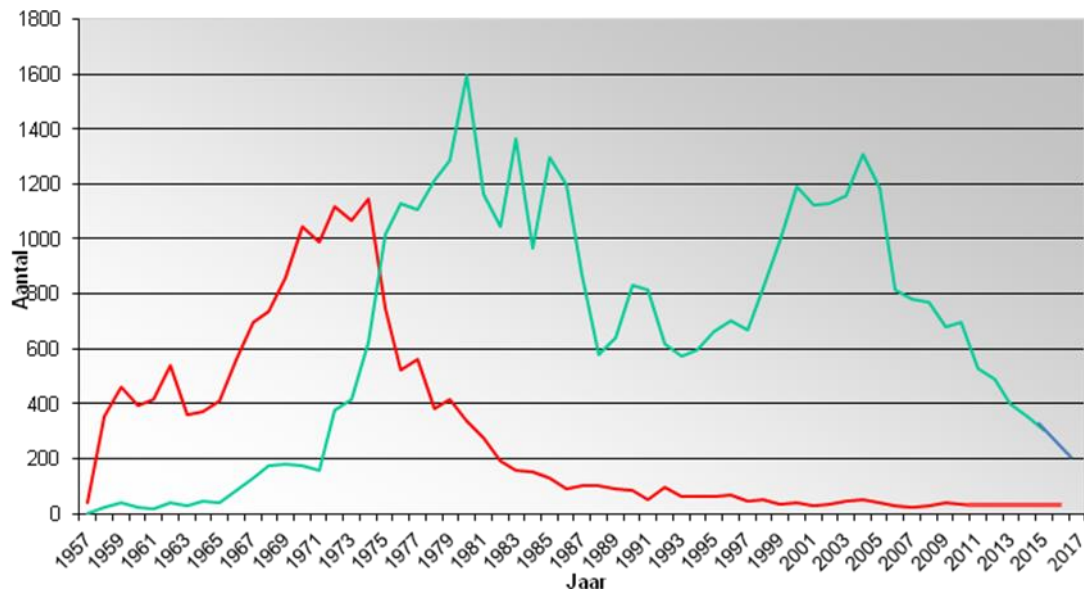
Grafiek en tabel van de veranderingen

⁹ Zie ook de 16 auto-biografische verhalen in (2007) *Vertraagde Start, Geadopteerden aan het woord*.

¹⁰ Mosquito Mosquera. *Ze noemden mij Mosquito*. Aspect: Soesterberg.

In onderstaande grafiek van Nederlandse (rode lijn) en buitenlandse adoptiekinderen (groene lijn) zijn de hiervoor genoemde veranderingen cijfermatig weergegeven.¹¹

Binnenlandse (rode lijn) en buitenlandse adoptie (groene lijn) 1957-2017

¹¹ René Hoksbergen (2012). *Kinderen die niet konden blijven. Zestig jaar adoptie in beeld*. Soesterberg: Aspekt. p. 543 e.a.

Uit de tabel blijkt een vergelijkbare afname van buitenlandse adopties in Nederland en USA

Cijfermatige ontwikkeling buitenlandse adoptie, Nederland en USA, 1971-2018

Nederland	1971: 159	USA 2004: 23.000
	1973: 417	2012: 8668
	1975: 1018	2017: 4714
	1980: 1594	2018: 4059
	1985: 1297	(17% van 2004)
	1990: 830	
	1995: 661	
	2000: 1193	
	2006: 816	
	2011: 529	
	2015: 304	
	2018: 156 (13% van 2000)	

Nog twee grote veranderingen in de buitenlandse adoptie in Nederland

Aan de grafiek en de tabel zien we, dat er sinds eind vorige eeuw tot heden nog twee opvallende veranderingen zijn.

Tussen 1995 en 2000 stijgt het aantal adopties ineens aanmerkelijk, vooral door de komst van grote aantallen adoptiekinderen uit China. In 1992 komen de eerste Chinese adoptiekinderen en elk jaar meer, vanaf 1998 ruim tweehonderd kinderen per jaar en in het topjaar 2004 zelfs achthonderd Chinese kinderen, hoofdzakelijk meisjes. Er zijn nogal wat mensen die menen dat meisjes gemakkelijker zijn op te voeden. Misschien ook wel dat kinderen uit China opvoedbaarder zouden zijn. Dit laat ik graag voor de discussie.

Intussen daalde de adoptie van kinderen uit andere landen sterk en vanaf 2005 geldt dit ook voor adopties uit China. Buitenlandse adoptie is een verdwijnend fenomeen. Dit jaar zal het aantal nog wat verder dalen. Van een voormalig grote adoptiebemiddelaar Stichting Kind en Toekomst is bekend dat zij vanaf 1 oktober 2020 geen nieuwe bemiddelingen meer aanneemt. Belangrijkste redenen voor de afname van het aantal de buitenlandse adopties zijn:

De abstracte contextuele verbondenheid met kinderen in de Derde Wereld is om verschillende redenen sterk beperkt. In de herkomstlanden vermindert het aantal naar het buitenland te adopteren kinderen, ook door toename van de binnenlandse adoptie.

Buitenlandse adoptie komt al vele decennia regelmatig op een negatieve manier in het nieuws, bovendien is deze adoptie is kostbaar, reken op minstens € 20.000 all-in.

Moderne voortplanting is goedkoper en populairder.

Tegelijkertijd zijn er nog veel wensouders, bij wie voor één of beiden een medische behandeling nodig is.

Moderne voortplantingstechnieken zijn dan ook populair en succesvol. Dit gaat veelal gepaard met weinig kosten, behalve wanneer een buitenlandse draagmoeder, eventueel gekoppeld met IVF, wordt gebruikt. Geldt hier niet wat filosoof Verbeek in de NRC van 28 oktober jl. opperde: “Alles moet maakbaar zijn, terwijl zwanger raken toch vooral een kwestie is van proberen en geluk hebben. Als we niet oppassen blijft er nog maar weinig verwondering over.” Tegen een klein beetje helpen, hoeft overigens geen bezwaar te zijn.

Kinderen krijgen ten koste van het kind?

De laatste maanden komt bij herhaling de manier van kinderen krijgen in de media. Technisch gezien zijn er vele mogelijkheden en menen betrokkenen, kinderloze of alleenstaande volwassenen, dat ze recht hebben op een medische behandeling om een kind te krijgen. Het wensouder zijn is volgens kinderrechtster Cees de Groot (NRC 18-4-2019) een identiteit geworden, waarmee je al, ook zonder kind, een soort ouder bent geworden. Hierin past de mantra: “Ik heb recht op een kind”.

Samen met schrijver dezes gaat kinderrechtster De Groot in de NRC van 28-9-2019 in het geweer tegen het draagmoederschap en het onlogische overheidsbeleid. Hoe past immers het aan de ene kant erkennen van het verdriet van moeders die vroeger hun kind moesten afstaan en de loyaliteit van deze kinderen aan hun moeder, tegenover het faciliteren van het draagmoederschap? Bewust één ouderschap, draagmoederschap, gebruik van ei- of zaadcel van een vreemde donor, hebben allemaal niets te maken met het respect voor de identiteit van het kind, de binding van het kind aan de moeder of vader en het recht van het kind bij zijn eigen ouders op te groeien (art. 7 en 8 Rechten van het Kind).

Momenteel spannen enkele buitenlandse geadopteerden een procedure tegen de Nederlandse staat aan. De staat wordt aangeklaagd vanwege het ontbreken van controle en beleid, waardoor kinderhandel, kinderroof en onzorgvuldige procedures mogelijk waren. In de

toekomst verwacht ik vergelijkbare acties van kinderen wier identiteit en daarmee hun leven door de kunstmatigheid van hun ontstaan is beschadigd.

We lezen in Trouw van 27 september jl. dat spermadonoren, die eerst openheid hadden beloofd en daar later op terugkomen, niet alsnog de anonimiteit in kunnen gaan. De acties van deze spermadonoren leidden voorspelbaar tot grote verontwaardiging van donorkinderen. Ineens is er nu wel aandacht voor het belang van de identiteit van het kind. Hoe zal de ontmoeting zijn tussen het kind en de betreffende graag anoniem gebleven vader? Een aantal maanden geleden kwam het werk van vruchtbaarheidsarts Jan Karbaat op een pijnlijke manier in de media. Naast gebruik van eigen sperma voor bevruchting van vrouwen, ging hij onzorgvuldig om met medische gegevens van toen nog anonieme donoren. Ruim vijftig zo verwekte mensen stapten naar de rechter. Zeventien van hen hadden fysieke afwijkingen door gebrek aan controle van donoren. Van stevige controle van KID was geen sprake.

Verder besliste minister Bruins, van het Ministerie van Medische Zorg en Sport, in de Voorjaarsnota, dat ‘behandeling’ van alleenstaande en lesbische vrouwen vergoed blijft, terwijl dit nota bene niet een medisch noodzakelijke behandeling is en de zo verwekte kinderen een zorgende vader wordt onthouden.

Geschiedenis KID

Vóór de wet van 2004 werd met anonieme donoren gewerkt. Begin jaren vijftig volgde nationaal en internationaal discussie over de gevolgen voor het kind niet te weten wie zijn vader (spermadonatie) is en niet bij hem of haar op te groeien.¹² Zonder enig wetenschappelijk onderzoek *beweerden voorstanders* dat dit voor het kind niets uitmaakt, want het wordt vanaf geboorte door de sociale ouder opgevoed; beide ouders verschillen in kindbetrokkenheid niet van elkaar; met een leugen in het gezin leven kan zonder bezwaar; als het kind het geheim achterhaalt, gaan er niet veel op zoek naar de echte ouder.

Critici kwamen met fundamentele bedenkingen.

- Ethisch onjuist in een gezin te leven met een leugen over de identiteit van het kind. Beide ouders kunnen daarmee steeds intenser psychisch worstelen.
- Bij ernstige conflicten tussen de ouders bestaat grote kans, dat het geheim op een voor het kind pijnlijke wijze wordt geopenbaard.
- Kinderen willen gewoon weten wie hun ouders zijn. De existentiële verbondenheid kan niet worden genegeerd of zelfs ontkend. De verworven loyaliteit kind-bio/adoptieouders kan bij het opgroeien een stevige knauw krijgen, wat ten koste gaat van een gezonde ontwikkeling en adequate inpassing in de samenleving

Inmiddels weten we dat veronderstellingen van voorstanders achterhaald zijn en veel zo verwekte mensen op zoek gaan naar hun biologische ouder. De ontwikkeling van de DNA-test en acties van de Stichting Donorkind helpen hierbij. Zoekers zijn vaak erg boos omdat hun (alleenstaande) moeder hen bewust een vader heeft onthouden. Dit is ook te verwachten van zoekers naar hun moeder.

Praktijk

In de eerste periode was er *nauwelijks toezicht* op uitvoerende gynaecologen. Verlangens van wensouders stonden centraal. Vrouwen van 50 jaar en ouder lieten zich insemineren en kwamen met enthousiaste verhalen in de krant. Nu is er een leeftijdsbeperking van 46 jaar.

---

¹² René Hoksbergen, 1995. *Hoe ver gaan we? Moderne voortplanting in feitelijk en ethisch perspectief*. Baarn: Ambo.

Onbekend is hoeveel kinderen per spermadonor zijn verwekt, getallen tussen de 25 en meer dan honderd worden genoemd. Terwijl critici om meer redenen pleitten voor een maximum van tien kinderen per donor. De wet noemt niet een aantal kinderen per donor. De affaire Karbaat laat zien waartoe gebrek aan toezicht leidt.

Gynaecologen *vernietigden dossiers* om te voorkomen dat donorkinderen hun vader zouden kunnen opsporen. In de jaren tachtig lag ik met dergelijke gynaecologen stevig in de klinch. Afspraken over het gebruik van één bepaalde donor werden niet nagekomen. Zullen, behalve Karbaat, niet meer gynaecologen hun eigen sperma hebben gebruikt? Bij gebrek aan donoren is de verleiding hiertoe groot, vooral als je er sterk van uitgaat dat de biologische vader irrelevant is.

Bij toepassing van technieken van moderne voortplanting ligt nog steeds veel *nadruk op medisch handelen*, terwijl psychologische en sociaal-psychologische aspecten van groot belang zijn. Het ontkennen van de relevantie van de interrelationele en existentiële verbondenheid doet op dit academisch niveau hoogst merkwaardig, beperkt en dom aan. Kortom, is het niet abnormaal, dat er overall kinderen rondlopen die genetisch van jou als donor afstammen, maar voor wie je verder geen enkele verantwoordelijkheid voelt? Dat we de kans lopen dat nauw verwante kinderen elkaar tegen het lijf lopen en samen kinderen krijgen?

Het ontwortelde kind

De kunstmatigheid van de verwekking degradeert het kind tot middel tegen kinderloosheid. Wet- en regelgeving rond het kind dienen principieel uit te gaan van het belang van het kind en het opgroeien bij de eigen ouders. Wensouders bevorderen praktijken die niet in het belang van het kind zijn, denk hierbij ook aan draagmoeders en het wettelijk trachten te regelen van meer-ouderschap. De Tweede Kamer blijkt gevoelig voor lobbygroepen van wensouders. Is dit democratie? Terwijl nota bene dergelijke praktijken juist in het belang van het kind dienen te worden tegengegaan. Een kunstmatig verwekt kind kan zich later als een ‘materieel product’ gaan beschouwen, met een onbekende of nauwelijks te achterhalen achtergrond. Mogelijk nog versterkt als blijkt hoeveel geld de wensouders aan een eventueel ingeschakelde buitenlandse bemiddelaar hebben moeten betalen.

Een nieuwe generatie van ‘zoekers’ en mensen in psychische nood wordt door deze manier van verwekken, gecreëerd.

Het is onthutsend dat de Nederlandse overheid door zijn subsidiebeleid rond KID en verdere wetgeving, de Rechten van het Kind (Art. 7 en 8): zijn identiteit te kennen en op te groeien bij de eigen ouders, geheel negeert.

Er is opnieuw over kinderen een beslissing genomen in strijd met de menselijke waardigheid, die haar oorsprong kent in de natuurlijke afstamming.

Noodzaak van internationale afspraken

In de meeste Europese landen en wereldwijd is anonimiteit van donoren de geldende regel. Zonder enige juridische consequentie kan, ook door Nederlanders, een buitenlandse anonieme eicel- sperma- of embryodonor worden gebruikt, via bemiddelaars die verkondigen dat: “Als men het toch doet, kunnen we ze maar beter betaald begeleiden”. Hiermee zijn dikwijls grote bedragen gemoeid.

Het zou van Nederlandse politici van moed en wijsheid getuigen om internationaal het voortouw te nemen voor het tot stand brengen van een Haags Verdrag inzake KID en IVFD. Het Haags Adoptie Verdrag, inmiddels geratificeerd door 193 landen, dat juist de nadruk legt

op het vergaren van zoveel mogelijk achtergrondgegevens van adoptiekinderen, kan hier als voorbeeld dienen.¹³

Zijn wij er niet aan toe, net als rond adoptie, dat Nederland de (voormalige) praktijk en gevolgen van KID aan onderzoek onderwerpt en het recht kennis te hebben van de genetische achtergrond in de *Grondwet* opneemt. Technische ontwikkelingen maken een dergelijke grondwetsartikel noodzakelijk.

Tot slot nog enkele overwegingen

- De complexe achtergrond van geadopteerde door de scheiding van de biologische ouders, vaak ernstige verwaarlozing en de overgang naar een geheel ander land en cultuur vraagt van de eventuele therapeut, dat hij eigen (gezins)ervaringen kan relativiseren. Aanpassing aan en acceptatie van het onverwachte of onbekende kan gevraagd worden.
- Dat de therapeut beschikt over grote gevoeligheid voor nuances, details en de belevingswereld van mensen in een situatie van ontwrichting, of dat zij moeten leren omgaan met een beperking of kwetsbaarheid.¹⁴ Geadopteerden zijn kwetsbaar.
- Let op de stille kinderen of de kinderen die het zo goed lijken te doen, zodat vrijwel alle aandacht kan gaan naar de complexe, veel aandacht vragende kinderen. Ernstige verwaarlozing van het gemakkelijke kind kan het resultaat zijn. Zo kreeg ik de vraag van een heel stabiele en gezonde vrouw van begin veertig, opgegroeid in een gezin met twee geadopteerde veel aandacht vragende broers: “hielden mijn ouders wel van mij?”. Mijn bevestiging van de verwaarlozing door de ouders, maar onbewust, hielp.
- Wat te denken van wat ik in één van de Vakbladen tegenkwam: “Ze overleed kort na de geboorte van haar kind. En toen ik daarover heel verdrietig was, zei iemand tegen me, dat het ook mooi was, dat als je laatste daad op aarde het geven van nieuw leven was. Dat schokte me...Alsof er nog iets goeds was aan deze dood.”¹⁵

Immers, een kind moet zonder de eigen moeder opgroeien en zal zich misschien zelfs schuldig voelen aan haar dood. Zoals geadopteerden nogal eens denken dat ze zelf oorzaak zijn van het verlies van de biologische ouders. Ook hier werd het effect op het kind van de dood van moeder niet als het belangrijkste gezien.

- Als mensen gekwetst worden in het vertrouwen dat ze geven, kunnen zij zichzelf als weinig waardevol gaan beschouwen, het vertrouwen in zichzelf verliezen. Nagy spreekt dan van relationele stagnatie, die kan leiden tot manipulerend of vermijdend gedrag. Men durft niet goed intieme relaties aan te gaan. Bij veel geadopteerden bestaat deze worsteling met het aangaan van relaties en gebrek aan vertrouwen in zichzelf en de ander.
- Het anders zijn, raciaal, niet bij eigen ouders opgroeiend, kan onzekerheid scheppen. Het omgaan met deze onzekerheid scheidt vaak gevoelens van onveiligheid en gebrek aan vertrouwen in zichzelf.

Cees de Groot sneed in vakblad 4 van 2017 belangrijke zaken aan.¹⁶ Hij benadrukt dat de geboorte van een kind niet tot de autonomie van de vrouw behoort, maar evenzeer het kind aangaat. Kortgezegd, waar bekend is dat ouders grote kans lopen een bijvoorbeeld beschadigd kind op de wereld te zetten, of zij niet goed voor een kind kunnen zorgen, voorkomen dient te worden dat een kind wordt geboren. Het ongeschreven recht op voortplanting staat niet in de

---

¹³ René Hoksbergen 2012. *Kinderen die niet konden blijven. Zestig jaar adoptie in beeld*. Soesterberg, Aspekt, p. 538.

¹⁴ Alice Weerman, e.a. (2019). Vakblad voor contextuele hulpverlening, nr. 1, p. 22.

¹⁵ De Therapeut (2019). Giving Birth. Vakblad voor contextuele hulpverlening, nr. 1, p. 11.

¹⁶ Cees de Groot (2017). Vakblad voor contextuele hulpverlening, nr. 4, p. 25-26.

Grondwet. Waar een vrouw niet te bewegen is tot anticonceptie is er volgens de Groot “uit ethisch en juridisch oogpunt reden om voortplanting tijdelijk verplicht te beletten.” Ik meen dat in duidelijk te omschrijven gevallen ‘tijdelijk’ door continu kan worden vervangen. Bij de eventuele discussie, dat bij dergelijke beslissingen in misschien één op de vijftig gevallen een verbod ten onrechte was opgelegd, kies ik voor de beslissing negen en veertig kinderen niet met ernstige beschadigingen ter wereld te laten komen. Kortom, er valt nog heel wat in onze wereld voor de mens te verbeteren. Er zijn zeker positieve ontwikkelingen, maar helaas voor de kansen van het kind, ook negatieve.

Dank voor Uw aandacht.

Bronnen

- Lieve Van Beeck (2019). *Onzichtbaar. Het bijzondere verhaal van een adoptie*. De Wrikker, uitgave in eigen beheer.
- Esther Elligens & Lieke Janssen (2019). *Onvruchtbaarheid is net zo goed een mannenzaak*. NRC, C5, 28-10.
- Cees de Groot (2019). *Kinderwens is geen zaak van recht of van identiteit*. NRC, Opinie, 18-4.
- Cees de Groot en René Hoksbergen (2019). *Ook draagmoeder doet afstand*. Trouw, Opinie, 28-9.
- Hoksbergen, R.A.C., J.J.T.M. Spaan en Waardenburg, B.C. (1988). *Bittere ervaringen. Uithuisplaatsing van buitenlandse adoptiekinderen*. Utrecht: Universiteit Utrecht, Afd. Adoptie.
- René Hoksbergen (1995). *Hoe ver gaan we? Moderne voortplanting in feitelijk en ethisch perspectief*. Baarn: Ambo.
- René Hoksbergen (Red. 2007). *Vertraagde start. Geadopteerden aan het woord*. Soesterberg: Aspect.
- René Hoksbergen (2012). *Kinderen die niet konden blijven. Zestig jaar adoptie in beeld*. Soesterberg: Aspect.
- Mosquito Mosquera (2014). *Ze noemden mij Mosquito*. Soesterberg: Aspect.
- Trouw (5-11-2019). Alex Tieleman. *De raadsels rond Spanje's gestolen baby's*. De Verdieping, p. 2-3. Vakblad voor Contextuele Hulpverlening. De uitgaven: jrg. 22, nr 4, 23, nr. 4 en 24, nr. 1.
- Vereniging voor Contextuele werkers (2014). Bart Hendriks, Wilma van Klaveren en René Knip. *Het Contextuele gedachtegoed. Verleden, heden en toekomst verbonden*.
- Verrier, N. (2017). *Afgestaan. Begrip voor het geadopteerde kind*. Soesterberg: Aspect.
- Petra Vissers (2019). *Dossiers over adoptie en afstand voortaan gratis op te vragen*. Trouw, Opinie, 2-10.